

## Kā atsaukt negodprātīgu valdi?

*Autore: Zane Bormane, PS ZAB "TRINITII", partnere, zvērināta advokāte*

Sabiedrības ar ierobežotu atbildību (SIA) pārvaldības efektivitāte un dalībnieku spēja operatīvi rīkoties gadījumos, kad ir zaudēta uzticība valdes locekļiem, ir tiesiskās drošības un uzņēmējdarbības stabilitātes pamats. Vai SIA dalībnieki drīkst atsaukt valdes locekļus, apejot Komerclikumā (KL) noteikto dalībnieku sapulces sasaukšanas procedūru?

*Raksta līdzautors: Kārlis Vasilevskis, PS ZAB "TRINITII" zvērināta advokāta palīgs*

### Likumi un tiesu prakse

Pienākumu godprātīga pildīšana labā ticībā ir viens no Civillikuma [1.panta](#) pamatprincipiem. Proti, tiesiska darījuma puses var paļauties, ka otra puse pienācīgā kārtā, laikā un apmērā izpildīs apsolīto, kā arī puse neizmantos līgumiskā vai likumiskā regulējuma trūkumus negodprātīgi. Šādai paļāvībai ir nozīmīga loma civiltiesisko un komerciesisko attiecību stabilitātē.

Piemēram, paļāvības prezumpcijā ir balstīts viss komercsabiedrību valdes institūts. KL [221.panta](#) 1.daļā noteikts, ka *valde ir sabiedrības izpildinstitūcija, kura vada un pārstāv sabiedrību*.

KL [224.panta](#) 1.daļā noteikts, ka *dalībnieku sapulce ar savu lēmumu ievēlē un atsauc valdes locekļus*.

Jau 2007.gada 5.decembra [spriedumā lietā SKC-805/2007](#) Senāts KL [224.panta](#) 1.daļā noteikto dalībnieku sapulcē pieņemto lēmumu skaidro kā uzticības balsojumu, norādot, ka valdes locekļa amats būtībā ir uzticības amats. Arī turmāk Senāts apstiprina dalībnieku un valdes īpašās attiecības norādot, ka šādu attiecību priekšnoteikums ir tieši dalībnieku valdei piešķirtā uzticība un nevis cits tiesiskais pamatojums, piemēram, darba līgums, kas ir dokuments tikai valdes pienākumu un tiesību robežu noteikšanai.

## Ja uzticība zaudēta

Kā rīkoties dalībniekiem, ja uzticība valdei izrādījies nepelnīta, un dalībnieki uzzina, ka valdes locekļi tiesības vadīt un pārstāvēt sabiedrību izmanto negodprātīgi?

Kāds teiktu, ka jāraksta iesniegums, ar to visdrīzāk domājot iesniegumu Valsts policijā Kriminālprocesa likuma [369.panta](#) 2.daļas 1.punkta kārtībā. Tomēr šāds tiesību aizsardzības līdzeklis praksē var nenovērst jau esošu vai turpmāku mantisku kaitējumu.

KL [210.pantā](#) noteikts, ka dalībnieku sapulces kompetencē ietilpst valdes locekļu ievēlēšana un atsaukšana. KL [224.panta](#) 1.daļā noteikts, ka valdi ievēl un atsauc dalībnieku sapulce, turpat teikts, ka *paziņojumu par dalībnieku sapulces sasaukšanu valde nosūta visiem dalībniekiem ne vēlāk kā divas nedēļas pirms sapulces*. Savukārt KL [214.panta](#) 2.daļas 6.punktā noteikta prasība paziņojumā norādīt dalībnieku sapulces darba kārtību.

Tādējādi, ja dalībnieku rīcībā ir ziņas, kas dod pamatu secināt, ka valdes locekļi piešķirtās pilnvaras izmanto pretēji sabiedrības interesēm, radot kaitējumu sabiedrībai vai tās mantai, un valde ir zaudējusi dalībnieku uzticību, tad dalībnieki ir spiesti gaidīt divas nedēļas, lai sasauktu dalībnieku sapulci, kurā tiktu pieņemts lēmums par valdes atsaukšanu.

*Tas, ka konkrētā dalībnieka balsis nevarētu ietekmēt apstrīdētā lēmuma pieņemšanu, nedrīkst būt attaisnojums dalībnieka subjektīvo tiesību – saņemt informāciju un piedalīties sabiedrības pārvaldē – aizskārumam*

Šāds termins var nelabvēlīgi ietekmēt sabiedrības mantisko stāvokli, tostarp faktiski neierobežoto valdes rīcību ar līdzekļiem norēķinu kontos. Turklāt arī kredītiestādēm ir saistošs KL [12.panta](#) 1.daļā noteiktais – *ieraksti komercreģistrā ir spēkā attiecībā uz trešajām personām ar izsludināšanas dienu*.

KL [11.panta](#) 2.daļā noteikts, ka ierakstu uzskata par izsludinātu nākamajā dienā pēc tā izdarīšanas. Tas nozīmē, ka, neraugoties

uz dalībnieku kredītiestādei sniegtajām ziņām par valdes atsaukšanu, kredītiestāde var ielūkoties komercreģistrā. Konstatējot, ka valdei joprojām ir tiesības rīkoties ar sabiedrības mantu, kredītiestāde ir tiesīga neveikt turpmāku līdzekļu pārskaitījumu kontroli.

Tādējādi pašreizējais KL regulējums pirmšķietami neparedz dalībniekiem tiesības ātrāk par KL [214.panta](#) 1.daļā noteikto termiņu apturēt uzticību zaudējušas valdes rīcību ar sabiedrības mantu.

### **Atkāpe no normas**

Atkāpe no iepriekš minētā iespējama, pamatojoties uz KL [217.panta](#) 2.daļu, kas nosaka: *ja lēmums pieņemts, pārkāpjot lēmuma pieņemšanas procedūru, uz šī pamata lēmums nav apstrīdams, ja par tā pieņemšanu nobalsojuši visi dalībnieki*. Tas nozīmē, ka dalībnieku lēmums ir spēkā pat tad, ja nav ievērota KL [214.pantā](#) noteiktā dalībnieku sapulces sasaukšanas kārtība, ja dalībnieki:

- konstatējuši ziņas par faktiem, kas dod pamatu uzskatīt, ka valde rīkojas pretēji sabiedrības interesēm;
- sasaukuši dalībnieku sapulci un pieņēmuši lēmumu atsaukt sabiedrībai nelojālo valdi, neievērojot KL [214.panta](#) prasības;
- par valdes atsaukšanu lēmumā nobalsojuši visi sabiedrības dalībnieki.

Taču minētās atkāpes piemērošana var būt apstrīdama, ja negodprātīgais valdes loceklis vienlaikus ir arī sabiedrības dalībnieks.

Nav pamata uzskatīt, ka dalībnieks, kurš vienlaikus ir arī valdes loceklis un veic sabiedrības interesēm pretējas darbības, piekristu KL noteiktajai atkāpei no procesuālo prasību ievērošanas, jo tādējādi šāds valdes loceklis zaudētu valdes locekļa statusu un tiktu apturētas vai pārtrauktas tā kaitnieciskās darbības. Tas nozīmē, ka dalībniekiem ir pienākums ievērot

KL [214.panta](#) prasības par sapulces paziņojuma izsūtīšanas termiņu, tostarp par sapulces darba kārtību (kas nelojālas valdes gadījumā būtu valdes locekļu atsaukšana). Rezultātā var rasties vairākas problēmas.

Pirmkārt, ja dalībnieks, kurš vienlaikus ir nelojālais valdes loceklis, KL [214.panta](#) kārtībā tiks informēts gan par nodomu to atsaukt, gan par atsaukšanas termiņu, tad tas var censties pēc iespējas ātrāk pabeigt iesākto kaitējumu sabiedrības mantiskajām interesēm vai uzsākt pēc iespējas vairāk jaunu pasākumu sabiedrības līdzekļu izsaimniekošanai, piemēram, finanšu līdzekļu pārskaitījumus vai darbības ar sabiedrības kustamo / nekustamo mantu.

Otrkārt, dalībnieks var nepiedalīties sapulcē (apgalvojumi par veselības apsvērumiem, paziņojumi par komandējuma braucieniem ārpus valsts), lai vēlāk celtu prasību par šāda dalībnieku lēmuma atzīšanu par spēkā neesošu

KL [217.panta](#) 1.panta tvērumā.

### **Nelojāls mazākumdalībnieks**

Nelojāla valdes locekļa, kurš vienlaikus ir mazākumdalībnieks, atsaukšanai no amata ārpus KL noteiktās kārtības praksē ir bijušas vairākas pieejas. Par vienu no tām paredzēta kriminālatbildība pēc Krimināllikuma [275.panta](#) par dokumentu viltošanu. Otra pieeja saistīta ar mazākumdalībnieka *de facto* izstumšanu no lēmumu pieņemšanas procedūras, kas savukārt ir pamats šāda dalībnieku lēmuma atcelšanai saskaņā ar KL [217.pantu](#).

Šādos gadījumos paredzēta paļaušanās uz prezumpciju par iestādei piešķirtajām tiesiskuma kontroles robežām. Jānorāda, ka Uzņēmumu reģistrs (UR) neveic dokumentu padziļinātu pārbaudi, norādot, ka likumdevējs nav deleģējis UR tiesības pārbaudīt, kādos apstākļos ir noformēti iesniegtie dokumenti. UR pārbauda, vai dokumenti ir noformēti atbilstoši normatīvajiem aktiem, nevis pārbauda šajos dokumentos atspoguļoto faktu atbilstību patiesībai.

Tāpat UR pārbauda dokumentu formālo atbilstību likumā noteiktajām prasībām, bet nevērtē lēmumu pieņemšanas faktiskos apstākļus, kā arī nav tiesīgs izdarīt pieņemumu, ka dokumentos norādītās ziņas neatbilst patiesībai, kaut arī ir ieinteresētās personas, kas tā apgalvo.

Tas nozīmē, ka vairākumdalībnieki faktiski var neievērot dalībnieku sapulcei KL izvirzītās organizatoriskās prasības un paļauties, ka UR šādā sapulcē pieņemtus lēmumus tālāk nepārbaudīs, ja tie atbilst formālām noformēšanas prasībām. Tādējādi izstumtais mazākumdalībnieks / nelojālais valdes loceklis var celt prasību KL [217.panta](#) 1.daļas tvērumā un saskarties ar nākamo neformālo pieeju valdes locekļa atsaukšanai – dalībniekiem piederošā balsu sadalījuma ietekmi. Neatkarīgi no dalībnieku sapulces sasaukšanas procesuālajiem pārkāpumiem, mazākumdalībnieka neesības fakts dalībnieku sapulcē neietekmē un nevar ietekmēt dalībnieku sapulcē pieņemto lēmumu par valdes atsaukšanu.

### **Viedokļi dalās**

Nav pamata negodprātīgajam dalībniekam / valdes loceklim ar dalībnieku sapulces instrumentu piešķirt iespēju likt šķēršļus tā atsaukšanai no valdes. Pieņemot, ka sabiedrības vairākumdalībnieki sapulcē piedalās un nobalso, tad negodprātīgā dalībnieka / valdes locekļa nepiedalīšanās sapulcē, neatkarīgi no balsojuma rezultāta, neietekmē balsojuma materiāltiesiskās sekas.

Arī Augstākās tiesas judikatūrā norādīts, ka tāpēc vien, ka konstatējams dalībnieku sapulces organizatorisks pārkāpums, pieņemtais lēmums nav atzīstams par prettiesisku. Jākonstatē, vai ar šo lēmumu aizskartas kādas konkrētas tiesiskas intereses, un jāvērtē pārkāpuma būtiskums un pamattiesību aizskāruma pakāpe.

Senāts 2024.gada 28.novembra [spriedumā lietā SKC-994/2024](#) noraidīja, ka KL [217.panta](#) 1.daļas pirmā teikuma izpratnē “būtisks pārkāpums sapulces sasaukšanā vai lēmuma pieņemšanā” ir ikviena dalībnieka tiesību saņemt informāciju

KL 214.pantā noteiktajā kārtībā pārkāpums, kā arī ikviena dalībnieka tiesības piedalīties vai balsot dalībnieku sapulcē pārkāpums. Tas, ka konkrētā dalībnieka balsis, ņemot vērā viņam piederošo kapitāldaļu daudzumu, nevarētu ietekmēt apstrīdētā lēmuma pieņemšanu, nedrīkst būt attaisnojums dalībnieka subjektīvo tiesību – saņemt informāciju un piedalīties sabiedrības pārvaldē – aizskārumam.

Proti, negodprātīgajam valdes loceklim / dalībniekam par sapulci ir jāpaziņo. Aizliegts ierobežot tā tiesības piedalīties balsojumā, pat ja izlemjams jautājums par kaitnieka tūlītēju atsaukšanu no valdes un nepieciešams operatīvi iejaukties sabiedrības pārvaldībā, lai novērstu kaitējumu sabiedrībai vai tās mantai. Senāta ieskatā tiesības uz informāciju prevalē pār tiesībām uz efektīvu pārvaldību.

Šādu Senāta atziņu nav viegli pieņemt.

KL 210., 214. un 217.pants kombinācijā ar 224.pantu atspoguļo dalībniekiem KL pieejamos reaģēšanas rīkus negodprātīgas valdes gadījumā – divas nedēļas vienkārši stāvēt malā un noraudzīties, kā tiek izsaimniekots uzņēmums. Saprātīgi secināms, ka KL būtu jāpilnveido.

### **Vai gaidāmi grozījumi?**

Pateicoties Senāta konstatētajiem trūkumiem KL, kā arī nepieciešamībai nodrošināt sabiedrības efektīvu pārvaldību līdzvērtīgā kvalitātē, iespējams, ka grozījumi drīzumā tiks izstrādāti.

Problēmas risinājums negodprātīgas valdes gadījumā rodams KL 210.pantā, kas nosaka SIA dalībnieku kompetences tvērumu, 214.panta 2.daļas 6.punktā, kas nosaka, ka paziņojumā pa dalībnieku sapulces sasaukšanu norāda sapulces darba kārtību, un 276.panta 3.daļas 1.punktā, no kura aizgūstams tiesiskais pamats kapitālsabiedrību dalībniekiem / akcionāriem paredzēt vienādi lielas operatīvās pārvaldības tiesības. Tas nozīmē, ka arī SIA dalībniekiem varētu tikt piešķirtas KL *expresis verbis* neierakstītas tiesības dalībnieku sapulcē lemt par

jautājumiem, kas iepriekš nav tikuši iekļauti darba kārtībā vai paziņoti sabiedrības dalībniekiem.

*Ja negodprātīgais valdes loceklis ir arī sabiedrības dalībnieks, pārējiem dalībniekiem ir tiesības īstenot operatīvu sabiedrības pārvaldības principu*

Proti, KL [276.pantā](#) akciju sabiedrības (AS) lēmēj institūcijai – akcionāru sapulcei – piešķirtas tiesības lemt par jautājumiem, kuri nav iepriekš norādīti paziņojumā par sapulces sasaukšanu, taču SIA dalībnieku sapulcei šāda kompetence nav piešķirta. Gan AS, gan SIA nepieciešamības apstākļos jānodrošina vienlīdz augsta sabiedrības pārvaldes efektivitāte. To iespējams nodrošināt tikai tad, ja sabiedrības dalībnieku sapulce var efektīvi atsaukt un iecelt tās pārraudzībā esošos padomes vai valdes locekļus.

KL [276.panta](#) 1.daļas 1.punkta mērķis ir dot iespēju akcionāriem jebkurā brīdī tos atsaukt, ja, konstatējot nepieciešamību, šis jautājums ir jārisina operatīvi. Senāts 2021.gada 11.maija [spriedumā lietā SKC-503/2021](#), konstatējot SIA regulējuma nepilnību, piemēroja analogiju un secināja, ka SIA dalībnieka tiesības piedalīties sabiedrības pārvaldē ir nodrošināmas ne mazāk vai vismaz tādā pašā līmenī, kādā KL [276.panta](#) 3.daļas 1.punktā tās paredzētas AS akcionāram.

Tādējādi arī SIA dalībniekiem nodrošināmas tiesības uz operatīvu sabiedrības pārvaldību un tiesības dalībnieku sapulcē lemt par negodprātīga valdes locekļa atsaukšanu no amata pat tad, ja par valdes locekļa atsaukšanu nav paziņots. Līdz ar to, pat ja negodprātīgais valdes loceklis ir arī sabiedrības dalībnieks, pārējiem dalībniekiem ir tiesības īstenot operatīvu sabiedrības pārvaldības principu un dalībnieku sapulcē izskatīt paziņojumā iepriekš neiekļautu jautājumu, tostarp arī par valdes locekļa atsaukšanu.

Šāda rīcība saskaņā ar Senāta viedokli nav kvalificējama kā pamats lēmuma atzīšanai par spēkā neesošu.